

Näringsförbud

– vid annan brottslighet än ekobrott

Rättslig vägledning 2021:3
Utvecklingscentrum
Maj 2020
Överförd till rättslig vägledning i mars 2021

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Rekommendationer	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund till systemet med näringsförbud.....	6
1.2 Näringsförbud i praktiken	6
1.3 Behovet av vägledning	7
1.4 Den rättsliga vägledningens syfte	7
1.5 Vägledningens disposition	7
2 Reglerna om näringsförbud.....	8
2.1 När ska åklagaren yrka näringsförbud?.....	8
2.2 Personer som får meddelas näringsförbud.....	8
2.3 Förutsättningar för att näringsförbud ska meddelas på grund av brott	9
2.3.1 Brott.....	9
2.3.2 Brottslighet som inte är ringa	9
2.3.3 Brott i näringsverksamhet.....	10
2.3.4 Anknytning mellan brott och näringsverksamhet	10
2.3.5 Grovt åsidosättande av skyldigheter i näringsverksamheten	11
2.4 Påkallat från allmän synpunkt.....	12
2.4.1 Omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt ...	12
2.4.2 Presumtion för att näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt	14
2.5 Näringsförbudets längd.....	16
2.5.1 Allmänt om näringsförbudets längd.....	16
2.5.2 Hjälpställ för att bestämma näringsförbudets längd	17
2.6 Innebörden av ett näringsförbud.....	18
3 Exempel på när det kan finnas skäl för näringsförbud	20
3.1 Inledning	20
3.2 Bedrägeri	20
3.3 Förskingring och trolöshet mot huvudman	20
3.4 Penningtvätt	20
3.5 Häleri	21

3.6	Smugglingsbrott, tullbrott och olovlig förflyttning av punktskattepliktiga varor	21
3.7	Brott mot alkohol- och tobakslagen, olovlig befattningsmed smuggelgods och olovlig befattningsmed punktskattepliktiga varor	21
3.8	Narkotikabrott, dopningsbrott och brott mot lagen om hälsofarliga varor	22
3.9	Brott mot spellagen	22
3.10	Immaterialrättsbrott	22
3.11	Koppleri	22
3.12	Människosmuggling	22
3.13	Brott mot utlänningslagen	23
4	Några domar om näringsförbud	24
5	Tillfälligt näringsförbud	25
5.1	Inledning	25
5.2	När bör tillfälligt näringsförbud yrkas?	25
5.3	Förutsättningar för tillfälligt näringsförbud	25
5.4	Yrkanden och handläggning i domstol	26
6	Utredning och yrkande	28
6.1	Utredningen	28
6.2	Yrkande	28
6.3	Bevisning	29
7	Undantag från näringsförbud	30
7.1	Allmänt om undantag från näringsförbud	30
7.2	Undantag som inte strider mot syftet med näringsförbudet	30
7.3	Undantag för att avveckla verksamhet m.m.	31
8	Överträdelse av näringsförbud	32
9	Flödesschema	33

RättsPM 2020:4 från maj 2020 har överförts, utan några ändringar i sak, till denna rättsliga vägledning.

Sammanfattning

Vid brott i näringsverksamhet kan näringsförbud vara en adekvat reaktion som är anpassad till brottsligheten. För att domstolen ska pröva frågan om näringsförbud måste åklagare utreda frågan och framställa ett yrkande om näringsförbud när det finns förutsättningar för det. Det finns i princip alltid förutsättningar för ett förbud när någon gör sig skyldig till brott i näringsverksamhet och det för brottet är föreskrivet fängelse i minst sex månader.

Det kan finnas förutsättningar för näringsförbud vid bl.a. följande brott.

- Bedrägeri ([avsnitt 3.2](#))
- Förskingring och trolöshet mot huvudman ([avsnitt 3.3](#))
- Penningtvätt ([avsnitt 3.4](#))
- Häleri ([avsnitt 3.5](#))
- Smugglingsbrott, tullbrott och olovlig förflyttning av punktskattepliktiga varor ([avsnitt 3.6](#))
- Brott mot alkohol- och tobakslagen, olovlig befattning med smuggelgods, olovlig befattning med punktskattepliktiga varor ([avsnitt 3.7](#))
- Narkotikabrott, dopningsbrott och brott mot lagen om hälsofarliga varor ([avsnitt 3.8](#))
- Brott mot spellagen ([avsnitt 3.9](#))
- Immaterialrättsbrott ([avsnitt 3.10](#))
- Koppleri ([avsnitt 3.11](#))
- Människosmuggling ([avsnitt 3.12](#))
- Brott mot utlänningslagen ([avsnitt 3.13](#))

I [kapitel 9](#) finns ett **flödesschema** för hur prövningen bör ske.

Näringsförbud kan meddelas den som utövar den *faktiska ledningen* över en verksamhet. Vissa befattningshavare anges i 3 § lagen (2014:836) om näringsförbud alltid ha sådan ställning ([avsnitt 2.2](#)).

Näringsförbud p.g.a. av brott ska meddelas en sådan person som avses i 3 § som har begått *brott i näringsverksamhet* ([avsnitt 2.3.3](#)) vilket inneburit ett *grovt åsidosättande* av skyldigheterna i näringsverksamhet ([avsnitt 2.3.5](#)) och det är *påkallat från allmän synpunkt* ([avsnitt 2.4](#)). Brott i näringsverksamhet kan i huvudsak begås på tre olika sätt:

1. näringsverksamheten utövas på ett brottsligt sätt
2. näringsverksamheten används för att genomföra eller dölja brott
3. brott begås i syfte att främja näringsverksamheten

Det finns en *presumtion* för att näringsförbud är *påkallat från allmän synpunkt* om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader ([avsnitt 2.4.2](#)). *Tillfälligt näringsförbud* kan meddelas om det är uppenbart att det finns grund för att meddela näringsförbud ([avsnitt 5](#)).

Rekommendationer

Vid brott i näringsverksamhet bör åklagare alltid pröva om brottet kan föranleda ett näringsförbud och när så bedöms vara fallet inleda en utredning av näringsförbudsfrågan ([avsnitt 2.1](#) och [avsnitt 6.1](#)).

Om näringsförbudsutredningen visar att det finns förutsättningar för ett förbud ska ett yrkande om näringsförbud framställas i samband med åtalet ([avsnitt 2.1](#)). Vid allvarigare brott i näringsverksamhet finns i princip alltid förutsättningar för ett näringsförbud eftersom det finns en presumtion för att ett näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt när det för brottet är föreskrivet fängelse i sex månader eller mer ([avsnitt 2.4.2](#)).

I denna rättsliga vägledning lämnas sammanfattningsvis *följande rekommendationer*.

Om näringsförbud yrkas i samband med att åtal väcks bör åklagaren normalt även yrka tillfälligt näringsförbud. Ett tillfälligt näringsförbud bör övervägas under förundersökningen men det är sällan aktuellt med ett sådant yrkande ([avsnitt 5.2](#)).

Den misstänkte bör underrättas om ett eventuellt yrkande om näringsförbud redan tidigt under utredningen och det bör dokumenteras ([avsnitt 6.1](#)).

Åklagaren bör i stämmingsansökan ange hur långt näringsförbud som yrkats och skälen för yrkandet ([avsnitt 6.2](#)).

Åklagare bör vara uppmärksam på om bevisning behöver föras om förutsättningarna för näringsförbud ([avsnitt 6.3](#)).

1 Inledning

1.1 Bakgrund till systemet med näringsförbud

Rätten att driva näring, även kallad näringsfriheten, skyddas i 2 kap. 17 § regeringsformen. Begränsningar i näringsfriheten får endast införas för att skydda angelägna allmänna intressen och aldrig i syfte att ekonomiskt gynna personer eller företag. För att förhindra oseriösa näringsidkare från att fortsätta bedriva näringsverksamhet och stärka seriösa näringsidkares ställning på marknaden är dock möjligheten att meddela näringsförbud en tillåten begränsning av näringsfriheten.¹ En särskild lag om näringsförbud infördes genom lagen (1986:436) om näringsförbud. Efter en översyn av lagen ersattes den 2014 av lagen (2014:836) om näringsförbud. Ett näringsförbud är inget straff i egentlig mening. Det innebär emellertid en långtgående inskränkning i en persons rätt att försörja sig. Vid en tolkning av bestämmelserna ska därmed samma hänsyn tas till vad som brukar hänföras till den straffrättsliga legalitetsprincipen.²

Näringsförbud ger domstolar en möjlighet att för en viss typ av brottslighet kombinera en påföljd med ett näringsförbud för att ge en adekvat reaktion på det aktuella brottet. Att förbjuda en person att fortsätta bedriva näringsverksamhet torde många gånger vara ett bättre sätt att avhålla personen från att begå nya brott och ha mer positiva effekter för samhället än exempelvis ett längre fängelsestraff.

1.2 Näringsförbud i praktiken

Näringsförbud p.g.a. brott meddelas av domstol efter yrkande av åklagaren och innebär att en person inte får driva eller utöva faktisk ledning av en näringsverksamhet. Det är inte heller tillåtet att vara anställd eller återkommande ta emot uppdrag i en närståendes näringsverksamhet. Ett näringsförbud är generellt och avser all näringsverksamhet. Bolagsverket har ett register över alla meddelade näringsförbud och av det framgår även för vilken tid de gäller. Kronofogdemyndigheten är tillsynsmyndighet och ska utöva tillsyn för att säkerställa att näringsförbud följs. Den som bryter mot ett näringsförbud kan dömas till fängelse i högst två år för överträdelse av näringsförbud eller till böter eller fängelse i högst sex månader om brottet är ringa.

¹ Prop. 2013/14:215 s. 38.

² NJA 2012 s. 764 p. 5.

1.3 Behovet av vägledning

Utvecklingscentrum har uppmärksammat att åklagare vid Åklagarmyndigheten sällan framställer yrkanden om näringsförbud. Under åren 2015–2018 har yrkanden om näringsförbud från åklagare vid Åklagarmyndigheten framställts i samband med åtal ungefär tio gånger per år. Mot bakgrund av hur brottsligheten i Sverige ser ut borde det finnas skäl att framställa yrkanden om näringsförbud i betydligt fler ärenden.

1.4 Den rättsliga vägledningens syfte

Syftet med den rättsliga vägledningen är att uppmärksamma åklagarna på reglerna om näringsförbud och belysa vid vilka situationer åklagare har att utreda frågan och framställa yrkanden om näringsförbud.

1.5 Vägledningens disposition

[Kapitlet 2](#) innehåller en fördjupning avseende de regler som är av störst betydelse för möjligheten att meddela näringsförbud till följd av brott. För att åskådliggöra när reglerna kan bli tillämpliga följer [kapitel 3](#) med exempel och förfaranden där det enligt Utvecklingscentrums uppfattning kan finnas förutsättningar att meddela näringsförbud. Det redogörs i [kapitel 4](#) även för några domar där frågan om näringsförbud har prövats. I [kapitel 5](#) behandlas reglerna om tillfälligt näringsförbud. Den mer praktiska hanteringen av frågan i samband med förundersökning och framställande av yrkande behandlas i [kapitel 6](#). Vägledningen innehåller därefter en beskrivning av reglerna om undantag från näringsförbud ([kapitel 7](#)) och överträdelse av näringsförbud ([kapitel 8](#)). I det avslutande [kapitlet 9](#) finns ett flödesschema för hur prövningen bör ske.

2 Reglerna om näringsförbud

I detta kapitel beskrivs förutsättningarna för att meddela näringsförbud.

2.1 När ska åklagaren yrka näringsförbud?

För att domstolen ska kunna pröva frågan om näringsförbud måste åklagare utreda frågan och framställa ett yrkande om näringsförbud när det finns förutsättningar för det.

Domstolarna ska meddela näringsförbud p.g.a. brott när förutsättningarna för det är uppfyllda. Det kräver dock ett yrkande från åklagarens sida. Som nämnts i [avsnitt 1.1](#) syftar regleringen till att ge en adekvat reaktion vid brottslighet som begås i näringsverksamhet. Åklagare ska därför framställa ett yrkande om näringsförbud när det finns förutsättningar för det. För att kunna göra detta krävs att frågan har tagits upp och utretts under förundersökningen. Vid brott i näringsverksamhet bör åklagare därför alltid pröva om brottet kan föranleda ett näringsförbud och när så bedöms vara fallet inleda en utredning av näringsförbudsfrågan ([avsnitt 6.1](#)).

2.2 Personer som får meddelas näringsförbud

Huvudregeln är att näringsförbud ska meddelas den som faktiskt utövar ledningen över en näringsverksamhet oavsett i vilken juridisk form den bedrivs (3 § lagen om näringsförbud). Åklagaren som yrkar näringsförbud ska kunna visa att en person verkligen har utövat den faktiska ledningen av verksamheten. I lagen räknas dock upp ett antal befattningshavare hos olika typer av juridiska personer som kan förutsättas ha utövat den faktiska ledningen av verksamheten (3 § andra stycket lagen om näringsförbud). Dessa befattningshavare har ett s.k. ställningsansvar vilket innebär att de genom sin ställning har både lagliga befogenheter och typiskt sett utövar den faktiska ledningen över en juridisk person. För de uppräknade befattningshavarna behöver åklagaren inte visa att personen utövar den faktiska ledningen över verksamheten.

Företrädare för ideella föreningar omfattas inte av bestämmelsen om ställningsansvar. Anledningen till det är att ideella föreningar ofta skiljer sig påtagligt från andra associationsformer och att företrädare för ideella föreningar inte är underkastade absoluta skyldigheter enligt lag. Företrädare för näringsdrivande ideella föreningar kan dock meddelas näringsförbud i

enlighet med huvudregeln i första stycket om de utövar den faktiska ledningen för verksamheten.³

2.3 Förutsättningar för att näringsförbud ska meddelas på grund av brott

Näringsförbud ska meddelas p.g.a. brott när en person *grovt har åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamhet* och i samband med det gjort sig skyldig till *brott som inte är ringa* (4 § lagen om näringsförbud). Det krävs också att det är *påkallat från allmän synpunkt* att näringsförbud meddelas (se [avsnitt 2.4](#)).

2.3.1 Brott

För att konstatera att någon gjort sig skyldig till brott krävs i praktiken att en domstol har fällt personen ifråga till ansvar. Det krävs inte att domen har vunnit laga kraft. Ett yrkande om näringsförbud kan framställas samtidigt som ett ansvarsyrkande för brott och samma omständigheter kan då åberopas. Det går även att framställa ett yrkande om näringsförbud p.g.a. brottslighet som en person tidigare har fällts till ansvar för.⁴

2.3.2 Brottslighet som inte är ringa

Brott där enbart böter ingår i straffskalan är att anse som ringa brott och kan inte ligga till grund för ett näringsförbud. Samma sak gäller ett enstaka brott där fängelse ingår i straffskalan, men där påföljden bestämts till böter. Vid upprepad brottslighet eller i de fall då en person upprepade gånger har dömts för brott till böter kan bedömningen dock bli en annan och den sammantagna bedömningen av brottsligheten kan göra att den inte är att anse som ringa.⁵

Svea hovrätt dömde en person till dagsböter för brott mot lagen (1985:426) om kemiska produkter eftersom han låtit sitt bolag utföra arbeten som bolaget saknat erforderlig ackreditering för. Hovrätten ansåg att den tilltalade visat anmärkningsvärd nonchalans mot gällande bestämmelser genom att låta bolaget utföra arbetet. Vidare var det i målet visat att den tilltalade fortlöpande hade misskött bolagets skatteinbetalningar. Hovrätten konstaterade att brottet inte är att bedöma som ringa och att den tilltalade grovt åsidosatt vad som ålegat honom och meddelade näringsförbud i fem år.⁶

³ Prop. 2013/14:215 s. 43 ff.

⁴ Prop. 1985/86:126 s. 149.

⁵ Prop. 1985/86:126 s. 151.

⁶ Svea hovrätts dom den 22 april 1999, mål B 2150-98.

2.3.3 Brott i näringsverksamhet

En förutsättning för att meddela näringsförbud är att brott har begåtts i näringsverksamhet. Med näringsverksamhet menas privat eller offentligt bedriven verksamhet av ekonomisk art. Verksamheten behöver inte bedrivas i stor omfattning eller vara näringsidkarens huvudsakliga sysselsättning. Exempelvis kan innehav av en hyresfastighet eller ett mindre jordbruk vara näringsverksamhet. Verksamheten behöver inte vara inriktad på att ge vinst för att den ska anses vara yrkesmässig, men det krävs att den har en viss varaktighet.⁷

Att brottet ska anses ha begåtts i näringsverksamhet har samma innebörd som i bestämmelsen i 36 kap. 3 a § brottsbalken om förverkanden i vissa fall då det begåtts brott i utövningen av näringsverksamhet. Den brottsliga gärningen ska ha en klar anknytning till näringsverksamheten och måste framstå som ett led i verksamheten. Brott mot näringsrelaterade författningar är regelmässigt att anse som brott i näringsverksamhet. Exempelvis författningar som innehåller allmänna bestämmelser om förutsättningarna för näringsverksamhet som arbetsmiljöbrott och bokföringsbrott eller som innehåller särskilda regler för vissa typer av näringsverksamhet som brott mot yrkestrafiklagen och livsmedelslagen. Även brott mot centrala straffbestämmelser kan vara att anse som brott i näringsverksamhet. Av avgörande betydelse är då bl.a. brottets anknytning till en näringsidkare.⁸

2.3.4 Anknytning mellan brott och näringsverksamhet

Vid ekobrott är anknytningen mellan brott och näringsverksamhet ofta självklar. När det gäller annan brottslighet är ofta en av de största utmaningarna att kunna visa att sådan anknytning föreligger. Anknytningen mellan brottet och näringsverksamheten kan se ut på olika sätt.⁹

1. En situation är när näringsverksamheten utövas på ett brottsligt sätt. Det kan t.ex. vara en näringsidkare som säljer stulet gods inom ramen för sin verksamhet. Även brott mot person som misshandel och olaga hot av en uppdragsgivare eller anställd skulle kunna vara brott i näringsverksamhet om orsaken är hänförlig till anställnings- eller uppdragsförhållandet.
2. Brott i näringsverksamhet kan också föreligga när en laglig näringsverksamhet används för att genomföra eller dölja brott. Så är t.ex. fallet om en näringsidkare tecknar en försäkring för egendom som hör till rörelsen och sen begår ett försäkringsbedrägeri. Det finns också situationer där legal och illegal verksamhet bedrivs parallellt,

⁷ Prop. 1985/86:23 s. 24.

⁸ Prop. 1981/82:142 s. 26 f.

⁹ Prop. 1985/86:126 s. 48 och 150 f.

exempelvis om olagligt importerade eller olagligt tillverkade varor som t.ex. cigaretter eller alkohol säljs i en livsmedelsbutik.

3. Brott kan också begås i syfte att främja näringsverksamheten om gärningspersonen exempelvis stjälar egendom, t.ex. ett fordon eller en dator, som sedan används i verksamheten.

Det finns många andra situationer där brottet har en så nära anknytning till näringsverksamheten att brottet bör anses ha begåtts i näringsverksamhet. Det kan t.ex. vara en taxichaufför som kör rattfull, en butiksägare som miss-handlar en kund som vill lämna tillbaka en vara, en åkeriägare som tar in narkotika, dopningspreparat eller vapen i landet, en näringsidkare som förvarar stöldgods i sina lokaler eller en restaurangägare som anlitar svart arbetskraft. Alla brott som begås i näringsverksamhet är dock inte av sin karaktär sådana att gärningspersonen p.g.a. dem inte kan anses lämplig att bedriva näring, men det är en prövning som bör göras inom ramen för bedömningen av om ett näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt.

2.3.5 Grovt åsidosättande av skyldigheter i näringsverksamheten

En förutsättning för att näringsförbud ska meddelas är att en person grovt har åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamheten. Den begångna brottsligheten i sig kan vara en tillräcklig grund för ett näringsförbud, särskilt om det rör sig om ett uppsåtligt brott för vilket straffvärdet inte är ett helt kortvarigt fängelsestraff, om näringsverksamheten i huvudsak använts för den aktuella brottsligheten eller om det rör sig om upprepade brott. Det kan dock vara så att brottet i sig, trots att det har begåtts i näringsverksamhet, inte är av den art att det kan sägas utgöra ett grovt åsidosättande av en persons skyldigheter i näringsverksamhet.¹⁰ Då kan det ändå bli aktuellt att yrka näringsförbud om personen på andra sätt har visat sig olämplig att bedriva näringsverksamhet, exempelvis genom att missköta och/eller underlåta att fullgöra uppgifter kopplade till verksamheten. Omständigheter som att en person t.ex. har åsidosatt förpliktelser mot borgenärer eller arbetsrättsliga förpliktelser kan beaktas. Det kan exempelvis röra sig om att personen inte betalat skatter och avgifter eller gjort sig skyldig till arbetsmiljöbrott. Även andra omständigheter som åsidosättanden av civilrättsliga anspråk och beteenden i strid med marknadsrättsliga normer som finns för att skydda konsumenter och konkurrenser kan ha betydelse för bedömningen.¹¹

En fråga som aktualiseras när många olika omständigheter kan ha betydelse för bedömningen är hur långt tillbaka i tiden dessa åsidosättanden kan ligga för att de ändå ska kunna beaktas. Det finns ingen preskriptionstid för omständigheter som kan åberopas till grund för ett näringsförbud till skillnad från omständigheter som kan åberopas till grund för en brottslig gärning. I

¹⁰ Prop. 1985/86:126 s. 43 f.

¹¹ Prop. 2013/14:215 s. 90 f.

praktiken bör dock ett åsidosättande som ligger nära i tiden spela en mycket större roll för bedömningen än ett som ligger långt tillbaka i tiden.

Omständigheter som har åberopats till stöd för en tidigare ansökan om näringsförbud som ogillats kan tillsammans med nya omständigheter beaktas vid ny ansökan om näringsförbud, t.ex. om en person står åtalad för ett nytt brott. Däremot kan inte omständigheter som har legat till grund för ett tidigare näringsförbud beaktas vid bedömningen av om en person grovt har åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamheten. Ett tidigare näringsförbud kan dock ha stor betydelse för bedömningen om ett näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt.¹²

I sammanhanget kan det också finnas anledning att ta upp frågan om s.k. målvakter, dvs. personer som oftast mot en mindre ersättning står som formell företrädare för en juridisk person men som inte har något med verksamheten att göra. Vid åtal mot dessa personer kan det ofta vara befogat att yrka näringsförbud. Även ansvar för medverkan till brott kan utgöra brott i näringsverksamhet och underlåtenhet att överhuvudtaget utföra några uppgifter i verksamheten kan vara ett grovt åsidosättande.

2.4 Påkallat från allmän synpunkt

Förutom de tidigare nämnda förutsättningarna för att meddela näringsförbud ska vara uppfyllda krävs att näringsförbud ska vara påkallat från allmän synpunkt (4 § lagen om näringsförbud). I [avsnitt 2.4.1](#) behandlas omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen. Näringsförbud presumeras vara påkallat från allmän synpunkt om näringsidkaren har gjort sig skyldig till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader. Se [avsnitt 2.4.2](#).

2.4.1 Omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt

För att underlätta bedömningen om när ett näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt har lagstiftaren angivit vissa omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen (8 § lagen om näringsförbud).

Ett näringsförbud ska i första hand rikta sig mot sådana personer som genom allvarliga åsidosättanden förorsakar betydande skador för borgenärer, anställda, konkurrenter, avtalsparter eller samhället i övrigt. Hänsyn ska särskilt tas till om det varit ett *systematiskt åsidosättande* av de normer som gäller för näringsverksamhet, syftat till *betydande vinning*, medfört eller varit ägnat att medföra *betydande skada* eller om personen *tidigare dömts för brott i näringsverksamhet*. En näringsidkare som vid något enstaka tillfälle grovt åsidosätter

¹² Prop. 1985/86:126 s. 42 f.

sina åligganden bör inte meddelas näringsförbud.¹³ Det bör noteras att uppräknings i bestämmelsen endast är omständigheter som särskilt bör beaktas vid rättens prövning. Det kan finnas andra omständigheter som gör det motiverat att meddela näringsförbud, t.ex. att åsidosättanden pågått under lång tid.¹⁴

Med *systematik* avses att det ska ha varit fråga om ett upprepat förfarande som genomförts efter en viss beräkning. Det kan vara påkallat från allmän synpunkt att meddela näringsförbud för en näringsidkare som under lång tid inte betalat in några skatter eller avgifter och själv fått vinning av det, samtidigt som det inte är påkallat från allmän synpunkt för en näringsidkare som vid ett tillfälle underlåtit att betala in skatt eller avgift till samma belopp på grund att denna hamnat i ett svårt ekonomiskt läge.¹⁵

Flera av de åsidosättanden som räknas upp i paragrafen är sådana omständigheter som i andra sammanhang utgör *kvalifikationsgrunder* för att ett brott ska anses som grovt. Såväl systematik som betydande belopp/vinning är omständigheter som kan ligga till grund för att bedrägerier, stölder, skattebrott eller bidragsbrott kan bedömas som grova. I praxis ställs dock kraven på vad systematik och betydande vinning/belopp innebär högre när det är fråga om att kvalificera ett brott som grovt än när det är fråga om en omständighet som kan ligga till grund för bedömningen om det är påkallat från allmän synpunkt att meddela ett näringsförbud.

Högsta domstolen prövade i "De upprepade skattebrotten" NJA 2018 s. 634 ett mål där en person var åtalad för att under en tidsperiod på två och ett halvt år ha lämnat oriktiga uppgifter i skattedeclarationer vid åtta tillfällen och för att ha underlåtit att lämna in skattedeclaration vid ett tillfälle och därigenom undandragit skatt med ett sammanlagt belopp som uppgick till över en miljon kronor. Högsta domstolen ansåg att förfarandet i viss mån varit systematiskt, men att systematiken inte var sådan att den kunde ligga till grund för att brottet skulle kvalificeras som grovt. Eftersom varje oriktig eller underlåten skattedeclaration bedömdes vara ett enskilt brott kunde inte heller det sammanlagda undandragna beloppet göra att kvalifikationsgrunden för grovt brott skulle anses uppfyllt. Gärningarna bedömdes som skattebrott av normalgraden. I prövningen avseende näringsförbud konstaterade Högsta domstolen att den åtalade genom sitt agerande grovt åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamheten och att det därmed fanns anledning att meddela näringsförbud under förutsättning att det var påkallat från allmän synpunkt. Eftersom gärningarna rubricerats som skattebrott av normalgraden blev presumtionsregeln i andra stycket inte tillämplig. Högsta domstolen konstaterade att trots att de undandragna beloppen vid varje tillfälle inte varit påtagligt stora och att förfarandet bara kommit att upprepas nio gånger så utgjorde förfarandet vid en

¹³ Prop. 1985/86:126 s. 59.

¹⁴ Prop. 1985/86:126 s. 158.

¹⁵ Prop. 1985/86:126 s. 157.

samlad bedömning en betydande avvikelse från det som åligger en näringsidkare. Det sammanlagda undandragna beloppet har varit betydande och det kan inte anses som mindre allvarligt att undandragandet inte har skett vid ett och samma tillfälle. Det har inte heller varit fråga om att hjälpa en befintlig verksamhet ur tillfälliga ekonomiska svårigheter utan ett sätt att ge ett nystartat bolag en skatte-kredit. Högsta domstolen ansåg därför att det var påkallat från allmän synpunkt att meddela ett näringsförbud i tre år.

I ett annat mål prövande hovrätten frågan om näringsförbud i ett mål där en person vid 31 tillfällen lämnat oriktiga uppgifter i skattedeclarationer och bokfört falska fakturor och därigenom gjort sig skyldig till försvärande av skattekontroll av normalgraden. Hovrätten konstaterade att det belopp som undandragits beskattning eller felaktigt tillgodoräknats eller återbetalats till bolaget har varit relativt lågt, men genom att förfarandet kommit att upprepas över trettio gånger under en period på ca två år så hade åsidosättandet varit systematiskt. Hovrätten meddelade därför näringsförbud i tre år.¹⁶

I NJA 1988 s. 171, som gällde frågan om tillfälligt näringsförbud, konstaterade Högsta domstolen att den omständigheten att den misstänkta personen åsidosatt bokföringen i många bolag samtidigt gjorde att förfarandet var systematiskt.

Med *betydande skada* avses i första hand skador som kan förorsakas borgenärer, konkurrenter, konsumenter och andra, men kan även avse person- och sakskadorna som har eller kunde ha uppkommit på grund av t.ex. miljö- eller arbetsmiljöbrott.¹⁷

En näringsidkare som *tidigare dömts för brott i näringsverksamhet* måste anses ha fått en form av varning som ska beaktas vid bedömningen om näringsförbud ska meddelas. Vilken betydelse en tidigare dom har beror på omständigheter som vilken typ av brottslighet den avsåg och hur långt tillbaka i tiden den ligger. Ett återfall i brott av samma typ som den tidigare domen avsåg eller återfall som ligger nära i tiden efter en tidigare dom talar för att ett näringsförbud ska meddelas. Sker återfallet under tiden personen har ett näringsförbud bör ett nytt förbud meddelas.¹⁸

2.4.2 Presumtion för att näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt

Den 1 juli 1996 infördes en *presumptionsregel* som innebär att näringsförbud ska anses påkallat från allmän synpunkt om någon gör sig skyldig till brott i näringsverksamhet och det för brottet inte är föreskrivet fängelse i mindre än sex månader. Syftet var dels att näringsförbudet som institut skulle få större

¹⁶ Hovrätten för Västra Sveriges dom den 8 mars 2019, mål B 5033-18.

¹⁷ Prop. 1985/86:126 s. 157.

¹⁸ Prop. 1985/86:126 s. 157.

trovärdighet om det regelmässigt meddelades vid mer kvalificerad brottslighet, dels för att få en större enhetlighet vid tillämpning av lagen.

Det gjordes dock ett *undantag* från presumtionsregeln om särskilda skäl talade emot ett näringsförbud. Sådana skäl kan exempelvis föreligga om en funktionär i ett bolag har medverkat i mindre mån till en brottslig gärning och domstolen med tillämpning av 23 kap. 5 § brottsbalken därför mätt ut ett lägre straff än vad som föreskrivs för brottet. Ett annat exempel kan vara en person som under lång tid bedrivit en verksamhet klanderfritt och som begår ett brott som visserligen har ett straffminimum på sex månader men som vid en samlad bedömning framstår som en engångsföreteelse.¹⁹

I NJA 2006 s. 346 prövade Högsta domstolen frågan om vad som kunde utgöra särskilda skäl för att göra undantag från presumtionsregeln. En näringsidkare dömdes till tio månaders fängelse för grovt skattebrott. Näringsidkaren hade under flera år och med hjälp av att använda förfalskade handlingar i bokföringen undanhållit uttag ur verksamheten från beskattning. I det aktuella målet fanns dock flera omständigheter som hade betydelse för frågan om näringsförbud. Näringsidkaren hade upphört med sin brottsliga verksamhet innan han fått besked om att verksamheten skulle bli föremål för revision och han hade vidtagit åtgärder för att sanera bolagets ekonomi. Han hade även avvecklat verksamheten utan att borgenärer blivit lidande och han hade följt en avbetalningsplan som upprättats av Kronofogdemyndigheten och var vid tiden för domstolens prövning skuldfri. Högsta domstolen konstaterade att enbart det förhållandet att en näringsidkare självmant upphört med oegentligheter och gjort rätt för sig som regel inte är tillräckligt för att ett näringsförbud inte ska anses påkallat från allmän synpunkt. Högsta domstolen konstaterade dock att det numera gått sex år sedan näringsidkaren begick de brottsliga gärningarna och att han under den tiden bedrivit näringsverksamhet utan anmärkning och att det därmed förelåg sådana särskilda skäl som gjorde att det inte kunde vara att anse som påkallat från allmän synpunkt att meddela näringsförbud.

I NJA 2015 s. 417 som främst rörde frågan om strafflindring prövade Högsta domstolen om den omständigheten att det gått åtta år sedan den senaste brottsliga gärningen begicks kunde anses vara ett särskilt skäl att frånga presumtionen för näringsförbud. Domstolen konstaterade att trots den långa tid som gått och att personen ifråga skulle drabbas relativt hårt av att han inte kunde bedriva sin fotografiverksamhet som rörelse så var hans brottslighet bestående av bokföringsbrott och skattebrott i kombination i ett undandragandesyfte så allvarligt att det inte fanns skäl att frånga presumtionen.

¹⁹ Prop. 1995/96:98 s. 25.

2.5 Näringsförbudets längd

2.5.1 Allmänt om näringsförbudets längd

Näringsförbud ska meddelas för en viss tid, lägst tre och högst tio år, och gäller från det att beslutet om näringsförbud vinner laga kraft (10 § lagen om näringsförbud). Vid bedömningen av hur lång förbudstiden ska vara används liknande kriterier som vid straffmätning. Omständigheter som brottslighetens omfattning och karaktär, skadan som näringsidkaren har orsakat eller riskerat att orsaka andra, annans egendom eller miljön, tidigare brottslighet i näringsverksamhet och tidigare näringsförbud ska beaktas. Även näringsidkarens inställning till de åsidosättanden som han gjort sig skyldig till har betydelse. Den som begått en brottslig gärning inom näringsverksamheten som framstår som en engångsföreteelse eller som vidtagit åtgärder för att begränsa skadan av sitt handlande kan få en kortare förbudstid än den som visat total likgiltighet för de regler som gäller för näringsverksamhet.²⁰

Eftersom syftet med att meddela ett näringsförbud är att förhindra att näringsverksamhet bedrivs på ett sätt som orsakar stora skador för andra personer eller samhället är det av vikt att personer som begår grova brott i sin verksamhet fråntas rätten att bedriva näringsverksamhet under lång tid. Ett långt fängelsestraff kan också motivera ett längre näringsförbud av det skälet att förbudet skulle få begränsad betydelse om det upphörde samtidigt som den dömde frigges. Förbudstiden bör dock inte vara så lång att det i praktiken innebär att den som meddelats ett näringsförbud inte har någon möjlighet att efter förbudstidens utgång bedriva näringsverksamhet.²¹

Ett näringsförbud gäller från den dag då beslutet om förbudet vinner laga kraft. Eftersom det följer av lagen när näringsförbud börjar gälla behöver domstolen i sitt beslut inte särskilt förordna om när förbudet får verkan. Domstolen bör förordna om att näringsförbudet gäller för en viss tidsperiod t.ex. att det gäller i fem år för att näringsförbudet i praktiken ska bli så långt som domstolen har bestämt. Tillfälliga näringsförbud gäller dock omedelbart om inte annat beslutas (se [avsnitt 5](#)). När tiden för näringsförbud slutligen bestäms ska hänsyn tas till om ett tillfälligt näringsförbud har meddelats. Det innebär att en kortare förbudstid än tre år kan bestämmas om en person har haft ett tillfälligt näringsförbud innan dom meddelats av tingsrätten. Den sammanlagda förbudstiden får inte heller överstiga tio år. Hur domstolarna ska formulera ett beslut om näringsförbud är inte reglerat i lag och det kan finnas anledning att det varieras för att anpassa sig till omständigheterna i det enskilda fallet. Det är dock av vikt att det formuleras på ett sådant sätt att såväl den som drabbas av näringsförbudet som Bolagsverket och andra personer kan förutse under vilken tid förbudet ska gälla.

²⁰ Prop. 1995/96:98 s. 36.

²¹ Prop. 1995/96:98 s. 25 f.

Högsta domstolen har i NJA 2019 s. 251 uttalat att det oftast är mindre lämpligt att förordna om en förbudstid som gäller till en angiven slutdag om inte förbudet förenas med ett förordnande om ett tillfälligt näringsförbud som gäller utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft. I det aktuella målet hade tingsrätten beslutat om näringsförbud som skulle gälla i fem år från dagen för tingsrättens dom utan hinder av att tingsrättens dom inte vunnit laga kraft. Hovrätten ändrade förbudstiden till tre år och nio månader och meddelade tillfälligt näringsförbud från dagen för hovrättens dom. Syftet i hovrätten var att förbudstiden i sin helhet skulle bli fem år och att de genom sitt beslut att ändra förbudstiden tagit hänsyn till det tidigare meddelade näringsförbudet. Genom att formulera sitt beslut på det sättet innebar det i praktiken att näringsförbudet skulle komma att gälla i fem år och tio dagar. Detta trots att åklagaren inte begärt någon skärpning av förbudstiden. Högsta domstolen ändrade hovrättens beslut till att fastställa tingsrättens beslut ifråga om näringsförbud.

2.5.2 Hjälptabell för att bestämma näringsförbudets längd

Nedanstående tabeller kan användas som utgångspunkt vid bedömningen av förbudstidens längd. Det kan konstateras att tabellerna skiljer sig något åt och att fängelsestraffets längd är den enda omständighet som beaktas. I bedömningen bör även omständigheterna i det enskilda fallet beaktas.

Ekobrottsmyndigheten har gjort en vägledning avseende hur lång förbudstiden bör vara om tiden bestäms enbart utifrån fängelsestraffets längd. Vägledningen bygger på en sammanställning av hovrättsdomar från 2010.

(Påföljd) Fängelse	Näringsförbudets längd
Upp till 1 år 6 månader	3 år
1 år 6 månader – 3 år	5 år
Från 3 år	7 år

Ekobrottsnätverket Sydväst som består av domare som dömer i ekobrottsmål i Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige och ett antal av tingsrätterna under dem har 2012 sammanställt en hjälptabell som ett komplement till att bestämma näringsförbudets längd.²²

²² Martin Borgeke och Catharina Månsson, Studier rörande påföljdspraxis med mera, sjätte upplagan, 2018, s. 1528.

(Påföljd) Fängelse	Näringsförbudets längd
6 månader	3 år
1 år	3 år
2 år	3 år
3 år	5 år
4 år	5 år
5 år	7 år
6 år	10 år

2.6 Innebörden av ett näringsförbud

I 11–14 §§ lagen om näringsförbud anges närmare vad det innebär att ha ett näringsförbud. I korthet innebär ett näringsförbud att en person inte får driva eller utöva faktisk ledning av en näringsverksamhet. Det finns i lagen även begränsningar avseende befattningar, ägandeandelar och uppdrag/anställning i annans näringsverksamhet som gäller för den som meddelats näringsförbud.

Ett näringsförbud gäller generellt och avser all näringsverksamhet. Det kan inte avgränsas till att avse t.ex. en bransch eller en viss verksamhet. En person kan dock beviljas undantag för en viss verksamhet (se [avsnitt 7](#)). För att uppnå syftet med näringsförbudet är det viktigt att den som meddelats ett näringsförbud inte kan fortsätta att bedriva näringsverksamhet. Avgörande är därför inte vilken befattning en person har i en rörelse utan vilken möjlighet personen har att utöva den faktiska ledningen över verksamheten. Att utöva den faktiska ledningen är att i realiteten bestämma över verksamheten och avgöra hur den ska drivas. I lagen anges ett flertal befattningar som en person med näringsförbud inte får inneha eftersom vissa befogenheter är knutna till befattningarna genom särskild lagstiftning, t.ex. att vara verkställande direktör för ett aktiebolag. Det finns även befattningar som är uppräknade där några befogenheter inte knyts till befattningarna genom lag, men där befattningarna som huvudregel innebär befogenheter som ger beslutanderätt över näringsverksamheten som t.ex. bolagsman i ett handelsbolag.

I lagen om näringsförbud finns ett förbud mot att vara anställd eller återkommande ta emot uppdrag i en närståendes näringsverksamhet. Det innebär att den som har näringsförbud inte kan anlitas som konsult i en närståendes verksamhet eller exempelvis som agent eller revisor. Däremot omfattar inte förbudet att ge enstaka råd eller utföra någon enstaka tjänst i en närståendes verksamhet. Återkommande uppdrag innebär att det ska röra sig om flera uppdrag som har ett visst tidsmässigt samband. Motivet till införan-

det av närståenderegeln är att det är svårt att kontrollera vilken roll en person har i en verksamhet som bedrivs av en närstående.²³

Högsta domstolen har i "Hårförlängningsverksamheten" NJA 2018 s. 431 prövat om en person kan anses att återkommande ha tagit emot uppdrag i sin makes näringsverksamhet. Högsta domstolen slår fast att det inte behöver röra sig om ett formaliserat uppdrag och att uppdraget heller inte måste avse uppgifter av mer kvalificerat slag. Uppdrag får istället anses innebära ett mer allmänt uttryck för att utföra uppgifter som hör till näringsverksamheten utan att vara företagsledare eller anställd. För att uppdraget ska anses vara återkommande ska det röra sig om flera uppdrag som tidsmässigt inte ligger alltför långt ifrån varandra. I det aktuella fallet ansåg Högsta domstolen att personen tydligt haft återkommande uppdrag i verksamheten genom att motta nio uppdrag under cirka fyra månaders tid.

Bolagsverket har register över alla meddelade näringsförbud och för vilken tid de gäller. Kronofogdemyndigheten är tillsynsmyndighet och ska utöva tillsyn för att näringsförbud och tillfälliga näringsförbud följs.

²³ Prop. 1985/86:126 s. 163 ff.

3 Exempel på när det kan finnas skäl för näringsförbud

I detta kapitel ges några exempel på brottstyper och förfaranden där det kan finnas skäl att yrka näringsförbud.

3.1 Inledning

Uppräkningen nedan av exempel där det kan finnas skäl för näringsförbud är inte uttömmande. Det finns andra brottstyper och förfaranden där näringsförbud bör yrkas. Utöver att brottet ska ha begåtts i näringsverksamhet ([avsnitt 2.3.3](#)) måste förfarandet ha inneburit ett grovt åsidosättande ([avsnitt 2.3.5](#)) och näringsförbud vara påkallat från allmän synpunkt ([avsnitt 2.4](#)).

3.2 Bedrägeri

Bedrägerier är en brottstyp där näringsverksamheten i sig kan vara en förutsättning för att begå brott. Det finns verksamheter som startas enbart i syfte att utöva brottslig verksamhet som exempelvis ett företag som startats för att förmedla bilar och som förmedlar ett stort antal bilar under kort tid, men aldrig betalar säljaren. Verksamheten kan också användas för att genomföra ett brott som t.ex. vid försäkringsbedrägerier.

3.3 Förskingring och trolöshet mot huvudman

Det är inte ovanligt att personer genom sin näringsverksamhet antingen genom kommissionsavtal eller genom sin ställning i verksamheten får tillgång till klientmedel som gärningspersonen sedan använder för privat bruk eller på annat sätt som innebär att personen gör sig skyldig till brott. Det kan innebära att verksamheten utövas på ett brottsligt sätt.

3.4 Penningtvätt

Om konton i en näringsverksamhet används för transaktioner som syftar till att dölja att pengar kommer från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja att någon kan tillgodogöra sig pengar från sådan verksamhet är det sannolikt att anse som brott i näringsverksamhet. Det räcker med att näringsidkaren upplåter verksamhetens konton för detta ändamål. Sedan kan det även finnas situationer där en näringsidkare på ett mer aktivt sätt genom

olika transaktioner för verksamhetens räkning gör sig skyldig till penningtvätt vilket kan innebära att verksamheten i sig utövas på ett brottsligt sätt.

3.5 Häleri

En näringsverksamhet kan på olika sätt användas vid häleribrott. Verksamheten kan exempelvis utövas på ett brottsligt sätt om det sker försäljning av stöldgods. Brott kan också ske i näringsverksamhet om verksamhetens lokaler används för att förvara eller gömma hälerigods eller om hälerigods används i verksamheten.

3.6 Smugglingsbrott, tullbrott och olovlig förflyttning av punktskattepliktiga varor

När det gäller införsel i landet i strid med olika regler kan det tänkas ske på ett sätt som innebär att det är brott i näringsverksamhet. Det kanske mest uppenbara är verksamheter som bedrivs i syfte att utföra legala gränsöverskridande transporter som t.ex. åkeriverksamhet och som vid sina transporter även för in exempelvis narkotika, vapen eller cigaretter. Det finns också andra förfaranden där ett företag importerar varor genom att beställa varorna från andra länder och sedan låta etablerade transportföretag transportera hit varorna. Exempelvis kan en näringsidkare som i företagets namn beställer gaspistoler från ett land där dessa är tillåtna och låter ett transportföretag sköta transporten göra sig skyldig till smugglingsbrott.

3.7 Brott mot alkohol- och tobakslagen, olovlig befattning med smuggelgods och olovlig befattning med punktskattepliktiga varor

När det gäller brott mot alkohol- och tobakslagen, olovlig befattning med smuggelgods och olovlig befattning med punktskattepliktiga varor finns det exempel på flera olika typer av förfaranden som skulle kunna utgöra brott i näringsverksamhet. En livsmedelsbutik som säljer insmugglade cigaretter eller en restaurang som säljer insmugglad eller egentillverkad alkohol kan sägas utöva verksamheten på ett brottsligt sätt. Även förvaring av dessa varor kan utgöra brott i näringsverksamhet då verksamheten används för att dölja brottslig verksamhet. Ett exempel är att en näringsidkare i en kontorslokal som hyrs för näringsidkarens verksamhet tillverkar och/eller säljer alkohol.

3.8 Narkotikabrott, dopningsbrott och brott mot lagen om hälsofarliga varor

Det finns webbutiker som säljer både legala och illegala substanser. För det fall illegala substanser säljs kan verksamheten anses utövas på ett brottsligt sätt. Det kan även förekomma fall där fysiska butiker säljer illegala substanser vid sidan av sin legala verksamhet eller att butikslokaler eller kontorslokaler används för att förvara eller gömma illegala substanser vilket kan utgöra brott i näringsverksamhet.

3.9 Brott mot spellagen

Att tillhandahålla spelautomater eller anordna spel i strid med spellagens regler kan utgöra brott i näringsverksamhet. Det kan innebära både att verksamheten utövas på ett brottsligt sätt och att den används för att dölja brott beroende på hur det legala verksamhetsområdet ser ut och omfattningen av den illegala spelverksamheten.

3.10 Immaterialrättsbrott

Det finns flera typer av immaterialrättsbrott där det finns förutsättningar att yrka näringsförbud. Exempelvis vid varumärkesintrång genom försäljning av piratkopior av väskor, kläder eller likande eller vid upphovsrättsbrott genom försäljning av t.ex. möbler och inredning som är skyddade enligt upphovsrättslagen. Den här typen av förfarande kan innebära att näringsverksamheten utövas på ett brottsligt sätt om det är en del av näringsidkarens huvudsakliga verksamhet, men det kan också vara brott i näringsverksamhet om annan legal verksamhet bedrivs för att dölja den illegala försäljningen.

3.11 Koppleri

En näringsidkare vars verksamhet huvudsakligen består i att hyra ut lägenheter och som upplåter en eller flera lägenheter för prostitution kan anses bedriva sin verksamhet på ett brottsligt sätt. Ett annat exempel är om en näringsidkare med egen taxiverksamhet inom ramen för verksamheten söker upp och kör köpare av tillfälliga sexuella förbindelser till platser där det sexuella umgänget ska ske.

3.12 Människosmuggling

När det gäller människosmuggling torde det främst bli aktuellt att anse att brott begås i näringsverksamhet om verksamheten används för att dölja brottet. Det kan exempelvis vara en näringsidkare med ett åkeri som vid

gränsöverskridande transporter gömmer personer som inte har rätt att passera aktuell gräns. Om det rör sig om grovt brott torde det dessutom finnas en presumtion för att yrka näringsförbud om brottet begås i näringsverksamhet.

3.13 Brotts mot utlänningslagen

Om en näringsidkare i sin verksamhet i stor omfattning har utlänningar anställda i strid med utlänningslagens regler kan det finnas skäl för att anse att verksamheten utövas på ett brottsligt sätt.

4 Några domar om näringsförbud

NJA 2014 s. 559 "De kinesiska kullagren" – brott mot varumärkeslagen

Den tilltalade dömdes för brott mot varumärkeslagen till villkorlig dom och 140 dagsböter efter att ha importerat, lagerfört och sålt kullager m.m. och då använt varukännetecken som var identiska eller förväxlingsbara med SKF:s varumärke. Den tilltalade meddelades också näringsförbud i tre år trots att presumptionsregeln inte var tillämplig. I bedömningen beaktades omständigheter som att straffvärdet för brottsligheten motsvarade fängelse i åtta månader, förfarandet hade varit systematiskt, syftat till egen vinning och inneburit ett illojalt utnyttjande av ett annat företags goda renommé till skada för detta företag eller tredje man.

NJA 2017 s. 814 "Grillen" – grovt narkotikabrott

Den tilltalade dömdes för grovt narkotikabrott och penningtvättbrott till fängelse i två år och meddelades näringsförbud i fem år. Den tilltalade drev en grillkiosk. Utöver den legala verksamheten bedrevs även narkotikaförsäljning från grillkiosken. Hovrätten ansåg att även om brotten inte begåtts inom ramen för den legala näringsverksamheten så hade verksamheten använts som en täckmantel och en viktig förutsättning för den illegala narkotikaförsäljningen. Därmed hade den tilltalade grovt åsidosatt vad som gäller för näringsverksamhet. Frågan om näringsförbud prövades inte av Högsta domstolen.

Högsta domstolens dom den 3 april 2020 i mål B 2553-19 "RC24" – vållande till annans död m.m.

Den tilltalade var styrelseledamot i och utövade den faktiska ledningen över ett bolag som bl.a. bedrev försäljning av olika kemiska substanser på internet. Genom försäljningen av icke-narkotikaklassade preparat ansåg hovrätten att den tilltalade hade orsakat åtta personers död och dömde den tilltalade för grovt vållande till annans död. Den tilltalade dömdes också för grovt bokföringsbrott och vårdslöshet med narkotika. Tingsrätten anförde i sina domskäl att eftersom den tilltalade gjort sig skyldig till grovt vållande till annans död för vilket straffminimum är ett års fängelse förelåg en presumtion för att näringsförbud var påkallat från allmän synpunkt. Dessutom beaktades att brotten begåtts systematiskt, syftat till betydande vinning och orsakat betydande skada. Tingsrätten meddelade näringsförbud i tio år. Frågan om näringsförbud var inte föremål för hovrättens eller Högsta domstolens prövning.

5 Tillfälligt näringsförbud

I detta kapitel behandlas tillfälliga näringsförbud.

5.1 Inledning

Det finns möjlighet för rätten att meddela tillfälligt näringsförbud till dess frågan om näringsförbud slutligen har avgjorts. Ett viktigt skäl till att denna möjlighet finns är att snabbheten i förfarandet att meddela näringsförbud har stor betydelse för effektiviteten hos näringsförbudet. En utredning om brott kan ta lång tid särskilt om det rör sig om komplicerad brottslighet, t.ex. vid systematiska bedrägerier. Dessutom kan handläggningen av målet i domstol dra ut på tiden efter det att talan har väckts och det kan dröja innan ett lagakraftvunnet avgörande finns. Under den tiden kan det vara av vikt att avbryta en verksamhet som orsakar stora skador. Vidare kan det framstå som stötande att en person får fortsätta med sin verksamhet trots att personen gjort sig skyldig till omfattande brottslighet inom ramen för verksamheten.

5.2 När bör tillfälligt näringsförbud yrkas?

Om näringsförbud yrkas i samband med att åtals väcks bör åklagaren normalt även yrka tillfälligt näringsförbud. Ett tillfälligt näringsförbud bör övervägas under förundersökningen men det är sällan aktuellt med ett sådant yrkande.

När yrkande om näringsförbud framställs i samband med att åtal väcks eller vid huvudförhandling finns det ofta anledning att även framställa ett yrkande om tillfälligt näringsförbud. Åklagaren bör under en förundersökning där frågan om näringsförbud är aktuell överväga om det redan innan åtal väcks finns anledning att ansöka om ett tillfälligt näringsförbud. Det är ofta svårt att avgöra om det finns förutsättningar att meddela ett tillfälligt näringsförbud i början av en förundersökning. En annan omständighet som kan tala emot att ansöka om tillfälligt näringsförbud i ett tidigt skede är att näringsförbudet då i praktiken enbart kan komma att gälla under förundersökningen och under verkställigheten av ett fängelsestraff.

5.3 Förutsättningar för tillfälligt näringsförbud

För att ett tillfälligt näringsförbud ska kunna meddelas krävs att det är uppenbart att det finns grund för det (21 § lagen om näringsförbud). Beviskraven är således högt ställda vilket gör att det kan vara svårt att i början av en utredning bedöma om det finns förutsättningar för ett tillfälligt näringsförbud. Trots att snabbhet kan vara viktig för effektiviteten måste det vägas

mot att ett tillfälligt näringsförbud kan få mycket stora konsekvenser för den som får det. En näringsidkare som tvingas avveckla sin verksamhet kan lida stor ekonomisk skada och det är inte säkert att skadan kan repareras om det vid den slutliga prövningen skulle visa sig att ett näringsförbud inte ska meddelas. En grundläggande förutsättning är därför att ett tillfälligt näringsförbud endast får meddelas om det står klart att talan om näringsförbud kommer att bifallas. Förutom att omständigheterna måste vara tillräckligt utredda ska det också stå klart att de utgör ett grovt åsidosättande och att det är påkallat från allmän synpunkt att ett förbud meddelas.²⁴

Högsta domstolen har i NJA 1988 s. 171 prövat frågan om tillfälligt näringsförbud innan åtal. Åklagare yrkade att tillfälligt näringsförbud skulle meddelas en person som var misstänkt för grovt bokföringsbrott avseende fem bolag, bokföringsbrott avseende tio bolag och grov urkunds-förfalskning genom att ha registrerat två fiktiva personer som styrelseledamöter i sju bolag och undertecknat olika handlingar till patent- och registreringsverket med deras namn. Högsta domstolen ansåg att hans underlåtenhet att bokföra affärshändelser var ett grovt åsidosättande. Vidare ansågs den bristande bokföringen innebära en allvarlig risk för att borgenärens intressen skulle bli lidande och åsidosättandet bedömdes som systematiskt eftersom det rörde sig om ett stort antal bolag. Dessutom bedömdes förfarandet med att registrera fiktiva personer som styrelse och falskeligen teckna deras namn som oacceptabelt och illojalt. Högsta domstolen ansåg därför att det var uppenbart att det fanns grund för ett näringsförbud trots att åtal inte var väckt och meddelade ett tillfälligt näringsförbud.

5.4 Yrkanden och handläggning i domstol

En fråga om tillfälligt näringsförbud p.g.a. brott tas upp efter yrkande av åklagaren (22 § lagen om näringsförbud). Ett yrkande om tillfälligt näringsförbud kan tas upp när som helst under utredningen, men mot bakgrund av den restriktiva utformningen av förutsättningarna att meddela ett tillfälligt näringsförbud är det ovanligt att åklagare framställer ett sådant yrkande innan åtal har väckts. I de fall när det framställs yrkande om näringsförbud i samband med åtal finns det ofta anledning för åklagaren att även framställa ett yrkande om tillfälligt näringsförbud. Se [avsnitt 5.2](#). Yrkandet kommer då att prövas i samband med huvudförhandlingen vilket kan ha stor betydelse eftersom ett beslut om tillfälligt näringsförbud gäller omedelbart om inte annat beslutas (25 § lagen om näringsförbud). Merparten av de ärenden där det finns förutsättningar för att meddela näringsförbud torde inte vara häktade mål vilket gör att tiden från att åtal väcks tills att domen vinner laga kraft kan vara mycket lång. Genom att yrka tillfälligt näringsförbud i sam-

²⁴ Prop. 1985/86:126 s.109 ff. och 170.

band med åtal kan det gå att förhindra att den tilltalade under den tiden bedriver näringsverksamhet.

För det fall en åklagare framställer ett yrkande om tillfälligt näringsförbud innan åtal väcks ska den som yrkandet avser få tillfälle att yttra sig innan rätten fattar beslut. Rätten får dock fatta beslut utan att den som berörs fått möjlighet att yttra sig om det finns anledning att anta att den berörda håller sig undan (23 § lagen om näringsförbud). Rätten ska om den beslutar om tillfälligt näringsförbud innan talan om näringsförbud har väckts eller ansökan lämnats in till rätten även bestämma en tid inom vilken sådan talan ska väckas eller ansökan ska lämnas in till rätten. Tiden får inte vara längre än nödvändigt och den kan förlängas efter yrkande av åklagare som inkommit innan tiden har gått ut (27 § lagen om näringsförbud).

6 Utredning och yrkande

I detta kapitel behandlas främst hur frågan om näringsförbud bör hanteras under utredningen.

6.1 Utredningen

Vid brott i näringsverksamhet bör åklagare alltid pröva om brottet kan föranleda ett näringsförbud och när så bedöms vara fallet inleda en utredning av näringsförbudsfrågan. Den misstänkte bör underrättas om ett eventuellt yrkande om näringsförbud redan tidigt under utredningen och det bör dokumenteras.

Av 15 § lagen om näringsförbud följer att utredning av näringsförbud ska ske enligt reglerna i rättegångsbalken, som om näringsförbudet var ett brott för vilket det inte är föreskrivet strängare straff än fängelse i ett år. Det är dock inte tillåtet att använda tvångsmedel enligt 24 och 25 kapitlen i rättegångsbalken.

Åklagare bör så tidigt som möjligt under en förundersökning ta ställning till om det finns anledning att utreda frågan om näringsförbud och när så bedöms vara fallet inleda en utredning av förbudsfrågan. Om åklagaren bedömer att ett yrkande om näringsförbud kan komma att bli aktuellt ska den misstänkte underrättas om detta och få möjlighet att ange sin inställning till ett eventuellt näringsförbud. Underrättelsen och den misstänktes inställning bör dokumenteras och framgå av förundersökningsprotokollet. När utredningen om näringsförbud inleds ska "Talan om näringsförbud" registreras som annan talan i Cåbra. För det fall att ett yrkande om näringsförbud framställs ska ett beslut om att särskild talan väcks fattas i Cåbra och för det fall att utredningen avslutas utan att talan väcks så ska ett beslut om att avsluta handläggningen fattas.²⁵

6.2 Yrkande

Åklagaren bör i stämningsansökan ange hur långt näringsförbud som yrkats och skälen för yrkandet.

Yrkande om näringsförbud får framställas av allmän åklagare med tillämpning av bestämmelserna om talan i brottmål (15 § lagen om näringsförbud). Ett yrkande bör innehålla uppgift om hur lång förbudstid som yrkas,

²⁵ Detta handläggningssätt förespråkas också av EBM, se bl.a. beslut i tillsynsärende EBM-2016/0093.

grunderna för förbudet och anledningen till att det är påkallat från allmän synpunkt. För det fall det yrkas att näringsförbudet ska börja gälla vid annan tidpunkt än när beslutet vinner laga kraft bör även det anges i yrkandet.

6.3 Bevisning

Åklagare bör vara uppmärksam på om bevisning behöver föras om förutsättningarna för näringsförbud.

Det finns anledning att vara uppmärksam på om någon annan bevisning än den som har betydelse för brottet bör åberopas till stöd för talan om näringsförbud. Nedan ges några exempel på annan typ av bevisning som kan vara nödvändig.

- Vittnesbevisning eller handlingar som visar att en person är faktisk företrädare för en näringsverksamhet.
- Bevisning som visar t.ex. att stulet gods faktiskt använts i näringsverksamheten eller att illegal försäljning förekommit inom ramen för näringsverksamheten kan behövas för att visa att det rör sig om brott i näringsverksamhet.
- Grovt åsidosättande i näringsverksamhet utöver det åtalade brottet kan behöva visas, t.ex. underlåtenhet att betala skatter och avgifter, brister på det arbetsmiljörättsliga området, avtalsbrott eller underlåtenhet att uppfylla civilrättsliga förpliktelser.
- Om inte presumtionsregeln är tillämplig är det nödvändigt att visa att näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt. Tidigare domar och näringsförbud kan utgöra sådan bevisning. Även bevisning avseende systematik, gärningspersonens vinning eller skador som orsakats andra kan behöva åberopas.
- Det finns också omständigheter som kan ha betydelse för näringsförbudet längd där särskild bevisning kan behövas. Även här kan tidigare domar och tidigare näringsförbud ha betydelse.

7 Undantag från näringsförbud

I detta kapitel behandlas undantag från näringsförbud vilket i speciella fall kan medges av rätten bl.a. om det inte strider mot syftet med näringsförbudet.

7.1 Allmänt om undantag från näringsförbud

Näringsförbud som meddelas gäller generellt, dvs. att de gäller alla former av näringsverksamhet. Det finns dock möjlighet för rätten att medge undantag från näringsförbudet i två situationer (35 § lagen om näringsförbud). I 36–39 §§ lagen om näringsförbud finns regler om prövning av en fråga om undantag och återkallelse av undantag.

7.2 Undantag som inte strider mot syftet med näringsförbudet

Om det finns skäl för det får undantag från näringsförbudet ges som inte strider mot syftet med näringsförbudet. Ett sådant undantag är inte tidsbegränsat och det är knutet till en viss verksamhet, ett visst uppdrag eller anställning. Det kan röra sig om uppdrag som är av så speciellt slag att det är orimligt att låta det omfattas av näringsförbudet, som t.ex. att vara styrelseledamot i en bostadsrättsförening eller ha ett styrelseuppdrag i en mindre ideell idrottsförening vars verksamhet innefattar viss näringsverksamhet. Undantaget kan också ha sin grund i att det avser en helt annan verksamhet än den där de tidigare oegentligheterna förekommit. En person som tidigare haft ett it-företag och inom ramen för den verksamheten gjort sig skyldig till ett grovt åsidosättande av sina åligganden skulle exempelvis kunna medges ett undantag för att bruka en skogsfastighet i mindre omfattning. Vidare kan ett undantag medges om ett näringsförbud skulle innebära att en enskild framtogs sina möjligheter till försörjning exempelvis om personen inte har möjlighet att utöva sitt yrke som anställd eller om den enda anställningsmöjligheten finns i ett företag där en närstående har en ledande ställning. Avgörande för bedömning om ett undantag ska medges är dock alltid om undantaget står i strid med syftet med näringsförbudet. För att medge ett undantag bör det krävas att riskerna för nya åsidosättanden framstår som mycket små.²⁶

²⁶ Prop. 2013/14:215 s. 102 f.

Svea hovrätt prövade frågan om dispens (innan införandet av den nya lagen om näringsförbud 2014 kallades undantag för dispens) i ett avgörande från 2008. En person dömdes av tingsrätten till tio månaders fängelse för grovt bokföringsbrott, grovt skattebrott och grovt försvärande av skattekontroll och meddelades näringsförbud i tre år. Hovrätten började med att konstatera att det inte förelåg hinder mot att pröva frågan om dispens trots att yrkandet framställdes först i hovrätten eftersom frågan får prövas i samband med dom eller beslut om näringsförbud eller efter en senare gjord ansökan om dispens. Avgörande för frågan om dispens skulle medges var huruvida personen faktiskt skulle komma att leda verksamheten om han blev anställd. I det aktuella fallet hade personen inte arbetat i företaget, som numera ägdes av personens hustru och son, sedan tingsrättens dom och personen hade heller inte lyckats skaffa sig arbete på annat håll. Hovrätten fann att dispens inte underminerade syftet med näringsförbudet och medgav dispens från näringsförbudet så att personen tilläts arbeta som anställd i bolaget under förutsättning att anställningen inte avsåg bolagets ledning eller ekonomiska skötsel.²⁷

7.3 Undantag för att avveckla verksamhet m.m.

När det finns behov av att avveckla en näringsverksamhet, anställning, uppdrag, innehav av fullmakt, delägarskap i handelsbolag eller aktieinnehav kan undantag meddelas. I det fallet är undantaget alltid tidsbegränsat. Avgörande för vilken tid undantaget ska gälla är hur lång tid det kan förväntas ta för den berörda personen att avveckla sitt engagemang. Att avsluta en anställning torde gå snabbare än att sälja en rörelse exempelvis. Det är den berörda personen själv som ska redovisa sin verksamhet, sina befattningar och likande som kan ha betydelse för om domstolen ska bevilja ett undantag och hur lång tid som då ska medges. Avvecklingstider längre än sex månader bör inte medges enligt tidigare praxis och förarbeten. Vid bedömningen ska bakgrunden och syftet med näringsförbudet beaktas och intresset av att en näringsidkare upphör med att driva verksamhet kan vara större än att personen får tid för att avveckla verksamheten.²⁸

²⁷ RH 2008:63.

²⁸ Prop. 2013/14:215 s. 103 f.

8 Överträdelse av näringsförbud

Den som bryter mot ett näringsförbud genom att under förbudstiden driva näringsverksamhet eller på annat sätt bryta mot reglerna i 11–14 §§ lagen om näringsförbud gör sig skyldig till överträdelse av näringsförbud och kan dömas till fängelse i högst två år (47 § lagen om näringsförbud). Är brottet ringa så kan personen dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

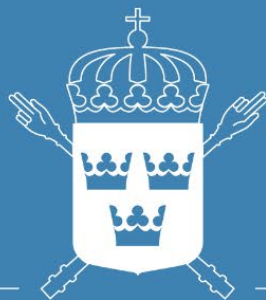
Om en person döms för överträdelse av näringsförbud och talan har väckts innan förbudstiden har gått ut är huvudregeln att näringsförbudet ska förlängas (48 § lagen om näringsförbud). Utgångspunkten bör vara att förlängningen ska motsvara tiden som överträdelsen har pågått. Vid bedömningen ska även omständigheter i det enskilda fallet beaktas som t.ex. när under förbudstiden överträdelsen har skett och om det förekommit nya oegentligheter under överträdelsetiden. Det kan finnas särskilda skäl att avstå från att meddela förlängning t.ex. om överträdelsen bedöms som ringa brott eller om det vid domstolens prövning gått mycket lång tid sedan förbudstiden löpte ut.²⁹

Högsta domstolen har i "Hårförlängningsverksamheten" NJA 2018 s. 413 konstaterat att en person gjort sig skyldig till överträdelse av näringsförbud genom att återkommande ta emot uppdrag i sin makes verksamhet (se även [avsnitt 2.6](#)). Personen som meddelats fem års näringsförbud p.g.a. brott hade mottagit uppdrag vid nio tillfällen under fyra månader och flera av uppdragen hade dessutom varit kvalificerade och viktiga för företagets verksamhet som befann sig i en uppstartsfas. Högsta domstolen ansåg att straffvärdet för brottsligheten var två månader. När det gällde påföljdvalet konstaterades att det låg i sakens natur att den som gör sig skyldig till överträdelse av näringsförbud som meddelats p.g.a. brott gör sig skyldig till återfall i likartad brottslighet. I det aktuella fallet ansåg Högsta domstolen att återfallet i sig ändå talade för en fängelsepåföljd eftersom det låg i början av förbudstiden och det skett under prövotid för villkorlig frigivning för det brott som föranlett näringsförbudet. Dessutom menade domstolen att trots att det i förarbetena inte uttryckligen anges att överträdelse av näringsförbud med hänsyn till dess art ska särbehandlas i påföljdshänseende så finns det i uttalandena tillräckligt stöd för att en sådan särbehandling ändå ska göras. Påföljden i det aktuella målet bestämdes till fängelse i två månader. Förbudstiden förlängdes med ett år med hänsyn till dels att en beräkning av förlängningen av förbudstiden inte bör brytas ned till veckor eller månader utan utgångspunkten bör vara att den inte ska understiga ett år, dels att överträdelsen skett i början av förbudstiden.

²⁹ Prop. 1995/96:98 s. 38.

9 Flödesschema

ÅKLAGARMYNDIGHETEN